

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายผล

ในส่วนการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ได้แบ่งออกเป็น 3 ตอนด้วยกันคือ

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรและทัศนคติของเกษตรกร
2. การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ
3. ข้อมูลอื่น ๆ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรและทัศนคติของเกษตรกร

1.1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร

การศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการในหมู่บ้านที่ทำการเกษตรแบบสวนป่า และทำการแปรรูปผลผลิต "เมี่ยง" ภายในครัวเรือน กลุ่มเกษตรกรอยู่ในพื้นที่ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งมีทั้งหมด 12 หมู่บ้านมีจำนวน 906 ครัวเรือน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ มีดังต่อไปนี้

เพศ

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาประกอบด้วยประชากร 2 กลุ่มคือ คนไทยพื้นเมืองและกะเหรี่ยงจากคนไทยพื้นเมือง 816 ครัวเรือน สุ่มตัวอย่าง 10 % = 82 ราย กะเหรี่ยง 90 ครัวเรือน สุ่มตัวอย่าง 50 % = 45 ราย รวมประชากรที่ศึกษาทั้งหมด 127 ราย

อายุ

อายุของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 31-40 ปี คือร้อยละ 28.35 รองลงมาได้แก่อายุระหว่าง 41-50 ปี คือ ร้อยละ 25.98 และอายุ 51-60 ปี อายุมากกว่า 60 ปี ร้อยละ 19.69 และ 17.32 ตามลำดับ อายุเฉลี่ยของเกษตรกรคือ 45 ปี ดังแสดงในตารางที่ 1 เมื่อพิจารณาอายุของเกษตรกรแล้วกล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานและวัยครองเรือน (31-40 ปี) ซึ่งเป็นวัยที่มีเปรียบพร้อมทั้งโลกทัศน์และมีร่างกายแข็งแรงมีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนา และกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยศึกษาเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นหัวหน้าครอบครัว และเป็นแรงงานหลักประกอบกับมีบทบาทในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆของครอบครัว

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามอายุ

ช่วงอายุ (ปี)	ร้อยละ	จำนวน
21-30 ปี	8.66	11
31-40 ปี	28.35	36
41-50 ปี	25.98	33
51-60 ปี	19.69	25
มากกว่า 60 ปี	17.32	22
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

Mean = 45   S.D. = 11.58   Max = 72   Min = 21

ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาคือ ร้อยละ 72.1 รองลงมาได้แก่เกษตรกรที่ไม่เคยเข้าโรงเรียนร้อยละ 21.3 และระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 1.6 ดังแสดงในตารางที่ 2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาในเกณฑ์ภาคบังคับซึ่งเป็นเกณฑ์การศึกษาของประชาชนสมัยนั้น ประกอบกับชาวชนบทส่วนใหญ่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้แรงงานในการประกอบอาชีพในไร่นาเพราะไม่มีเครื่องจักรที่ทันสมัย จึงทำให้เกษตรกรขาดโอกาสในการศึกษาขั้นสูงกว่าภาคบังคับ และยังพบว่ามีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่ไม่เคยเข้าโรงเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระบบการศึกษาในสมัยนั้นไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าที่ควร

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ร้อยละ	จำนวน
ไม่เคยเข้าโรงเรียน	21.30	27
จบระดับประถมศึกษา	72.10	98
จบระดับมัธยมศึกษา	1.60	2
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิก 3-4 คน ร้อยละ 66.14 จำนวนสมาชิก 1-2 คน และ 5-6 คน ร้อยละ 27.56 และ 6.3 ตามลำดับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3 คน ดังแสดงในตารางที่ 3 จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) จึงทำให้มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย และอาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรมีการวางแผนครอบครัวจึงทำให้มีบุตรน้อย

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวน
1-2 คน	27.56	35
3-4 คน	66.14	84
5-6 คน	6.30	8
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

Mean = 3 S.D. = 1.28 Max = 6 Min = 1

จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการปลูกชา

จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงาน 1-2 คน คือร้อยละ 67.7 จำนวนแรงงาน 3-4 คน ร้อยละ 26 5 คนขึ้นไป คือร้อยละ 6.3 จำนวนแรงงานที่ใช้ในการปลูกชาเฉลี่ย 2 คน ดังแสดงในตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีแรงงานในครัวเรือนน้อย เนื่องจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีน้อย แรงงานส่วนใหญ่จะเป็นพ่อบ้านและแม่บ้าน ส่วนบุตรหลานนอกจากที่ศึกษาเล่าเรียนก็จะประกอบอาชีพอื่น ๆ ซึ่งแรงงานในครัวเรือนนี้จะประกอบกิจกรรมต่างๆที่ไม่ต้องใช้แรงงานจำนวนมาก และส่วนใหญ่ไม่ใช่งานหนักเป็นการดูแลรักษาสวนทั่วไป แต่ถ้าเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงานมากหรืองานหนัก เกษตรกรส่วนใหญ่จะจ้างแรงงานจากนอกครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูศรี (2524) ที่พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีการจ้างแรงงานในการทำสวนชาในการประกอบกิจกรรมด้านการกำจัดวัชพืช การตัดแต่งกิ่ง และการเก็บเกี่ยว

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามจำนวนแรงงานในครัวเรือน

จำนวนแรงงานในครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวน
1-2 คน	67.70	86
3-4 คน	26.00	33
5 คนขึ้นไป	6.30	8
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

Mean = 2 S.D. = 1.299 Max = 5 Min = 2

จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกชา

จากการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คือร้อยละ 58.2 มีพื้นที่ระหว่าง 1-13 ไร่ พื้นที่ปลูกชาเฉลี่ย ครัวเรือนละ 23.6 ไร่ จำนวนพื้นที่ปลูกชาต่ำสุด 2 ไร่ จำนวนพื้นที่ปลูกชาสูงสุด 210 ไร่ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 35.12 ดังแสดงในตารางที่ 5 จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรที่มีพื้นที่ถือครองต่ำจะเป็นเกษตรกรชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงนิยมทำนามากกว่า จึงมีพื้นที่สวนชาค่อนข้างต่ำ ประกอบกับความนิยมและความชำนาญของเกษตรกรคนไทยพื้นเมืองมีมากกว่า และจากการศึกษาของชูศรี (2524) พบว่าสินทรัพย์ประจำประเภทที่ดินนี้ชาวสวนมีการจับจองสวนป่าที่มีต้นชาเกิดขึ้นตามธรรมชาติมาเป็นเวลานานแล้ว และรัฐบาลก็ไม่มีการออกหลักฐานกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้ผู้จับจอง เพราะเป็นที่ดินบนภูเขา และส่วนใหญ่จะเป็นเขตป่าสงวน

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกชา

จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกชา	ร้อยละ	จำนวน
1-13 ไร่	58.20	74
14-26 ไร่	17.30	22
27-39 ไร่	4.70	6
40-52 ไร่	12.60	16
53-65 ไร่	1.60	2
มากกว่า 65 ไร่ขึ้นไป	5.60	7
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

Mean = 23.6 S.D. = 35.12 Max = 210 Min = 2

จำนวนต้นต่อไร่

จากการศึกษา พบว่าจำนวนต้นต่อไร่ค่อนข้างกระจาย เพราะบางพื้นที่มีจำนวนต้นต่อไร่ต่ำสุดประมาณ 50 ต้นต่อไร่ แต่บางพื้นที่มีจำนวนต้นต่อไร่สูงสุดประมาณ 480 ต้น จำนวนต้นต่อไร่เฉลี่ย 102 ต้นต่อไร่ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 76.73 ดังแสดงในตารางที่ 6 เนื่องจากว่าสวนชาเป็นสวนป่า การปลูกจึงไม่เป็นรูปแบบที่แน่นอน ตำแหน่งของต้นชาก่อนข้างกระจัดกระจาย ดังงานวิจัยของพรชัย (2528) พบว่าชาเกิดขึ้นเองจากการร่วงหล่นของเมล็ดชาที่มีอยู่เดิมต้นชา จึงไม่เป็นแถวเป็นแนว เป็นลักษณะสวนชาธรรมชาติ และพบว่ามีจำนวนต้นเฉลี่ย 96 ต้นต่อไร่ ซึ่งใกล้เคียงกับงานวิจัยในครั้งนี้คือ 102 ต้นต่อไร่ สำหรับการศึกษาของนิสิตฝึกงานสาขาวิชาเอกวนศาสตร์ชุมชน คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน (เมษายน 2534) ในพื้นที่เดียวกันนี้ พบว่าจากการทำการสำรวจพื้นที่ประมาณ 5-7 ไร่ พบว่ามีต้นเฉลี่ยเฉลี่ย 570 ต้นต่อไร่ แต่ข้อมูลจำนวนต้นชาที่ผลิตในรูปแบบสวนชาอย่างเดียวโดยไม่มีพืชอื่นร่วมอยู่ด้วย พบว่าสามารถปลูกได้ถึง 1,200-1,600 ต้นต่อไร่ กรณีในพื้นที่ราบสามารถปลูกได้ถึง 2,000 ต้นต่อไร่ (ชูศรี, 2524 : 12).

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามจำนวนต้นต่อไร่

จำนวนต้นต่อไร่	ร้อยละ	จำนวน
1-60	32.30	41
61-120	41.70	53
121-180	11.00	14
181-240	11.00	14
มากกว่า 240 ขึ้นไป	4.00	5
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

Mean = 102 S.D. = 76.738 Max = 480 Min = 50

ประเภทที่ดินที่ใช้ในการปลูกชา

พบว่าร้อยละ 83.47 มีที่ดินเพื่อการปลูกชาเป็นของตนเอง ร้อยละ 13.38 เช่า และร้อยละ 3.15 รับจ้างดูแลสวนชาโดยแบ่งปันผลผลิตกับเจ้าของสวน ดังแสดงในตารางที่ 7 จากการศึกษา แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีสวนชาเป็นของตัวเอง โดยการจับจองที่ดินบริเวณป่าเมี่ยงซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ที่ดินส่วนใหญ่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์การเปลี่ยนแปลงผู้ถือครองในสมัยก่อนขึ้นกับข้อตกลงร่วมกัน อาจจะมีการซื้อขายบ้างแต่ไม่มากนัก แต่ในปัจจุบันส่วนใหญ่นิยมการซื้อขายมากขึ้น

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามประเภทที่ดินที่ใช้เพื่อการปลูกชา

ประเภทที่ดินที่ใช้เพื่อการปลูกชา	ร้อยละ	จำนวน
ของตนเอง	83.47	106
เช่า	13.38	17
แบ่งปันผลผลิต	3.15	4
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

ชนิดพันธุ์ชาที่ปลูก

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.9 ปลูกชาพันธุ์อัสสัม ซึ่งเป็นพันธุ์ชาที่มีมาแต่ดั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษ ชาชนิดนี้เจริญได้ดีในสภาพอากาศเขตร้อน ชอบขึ้นในบริเวณป่าที่มีต้นไม้ใหญ่เป็นร่มเงา และยังเป็นชาที่ให้ผลผลิตค่อนข้างมีคุณภาพดี เกษตรกรส่วนใหญ่จึงไม่นิยมเปลี่ยนแปลงพันธุ์ใหม่ และร้อยละ 18.1 จะปลูกชาพันธุ์อื่น ๆ ร่วมด้วยเช่น ชาจีน ชาพันธุ์ผสม แต่ก็มีปลูกร่วมไม่มากนัก ดังแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามชนิดพันธุ์ชาที่ปลูก

ชนิดพันธุ์ชาที่ปลูก	ร้อยละ	จำนวน
ปลูกชาพันธุ์อัสสัมอย่างเดียว	81.90	104
ปลูกชาพันธุ์อื่นๆ ร่วมด้วย	18.10	23
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

ประสบการณ์ในการทำสวนชา

จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ส่วนใหญ่คือร้อยละ 68.5 มีประสบการณ์ในการทำสวนชาในช่วง 11-20 ปี รองลงมาคือ 21-30 ปี เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ถูกคัดเลือกกับสวนชามาตั้งแต่เด็ก ๆ เพราะเป็นอาชีพของบรรพบุรุษ และได้รับเป็นมรดกตกทอดให้ประกอบอาชีพนี้ต่อไป ดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามประสบการณ์ในการทำสวนชา

ประสบการณ์ในการทำสวนชา (ปี)	ร้อยละ	จำนวน
ไม่เกิน 10 ปี	7.09	9
11-20 ปี	68.50	87
21-30 ปี	13.38	17
31-40 ปี	7.09	9
มากกว่า 40 ปีขึ้นไป	3.94	5
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

การเรียนรู้การปลูกชา

จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาพบว่าประมาณร้อยละ 81.1 ได้เรียนรู้การปลูกชาจากบรรพบุรุษและร้อยละ 10.23 เรียนรู้จากเพื่อนบ้าน จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรได้เรียนรู้การปลูกชาจากการฝึกอบรมน้อยมากคือร้อยละ 7.08 ดังแสดงในตารางที่ 10 จากการศึกษาสอบถามเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในเขตพื้นที่ได้รับคำตอบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ค่อยยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับการปลูกชา เช่นกรณีปลูกชาพันธุ์ใหม่ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่นิยมการทำเหมือง ดังนั้นชาพันธุ์ดั้งเดิมที่มีอยู่จึงเหมาะสมกว่า สำหรับการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในขั้นตอนการผลิตเหมือง เช่น การใช้เตาหนึ่ง ถังหนึ่งชนิดใหม่ เพื่อประโยชน์ในการใช้วัสดุที่เป็น เชื้อเพลิงอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลในการประหยัดไม้ฟืนนั้น พบว่าเกษตรกรจะมีตัวแทนเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานของรัฐ และจะนำความรู้มาถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรรายอื่น ๆ ต่อไป แต่มีบางหมู่บ้าน เช่นบ้านกัวถั่ว มีนักวิจัยจากกรมป่าไม้ ทำการศึกษา และจัดอบรมให้ความรู้แก่ เกษตรกรในหมู่บ้านทุกครัวเรือนที่มีการผลิตเหมือง ก็ได้รับความร่วมมือจากเกษตรกรเป็นอย่างดี ซึ่งจะเห็นได้ว่าถ้ามีการส่งเสริมในหมู่บ้านเกษตรกรจะให้ความสนใจและร่วมมือเป็นอย่างดีมากกว่าการส่งเกษตรกรไปอบรมนอกพื้นที่ อาจจะเนื่องจากการอบรมในพื้นที่สะดวกกว่า

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามการเรียนรู้การปลูกชา

การเรียนรู้การปลูกชา	ร้อยละ	จำนวน
จากบรรพบุรุษ	81.10	103
จากเพื่อนบ้าน	10.20	13
จากการฝึกอบรม	7.10	9
อื่นๆ	1.60	2
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

รายจ่ายในการทำสวนชา

จากการศึกษาพบว่า การทำการเกษตรแบบสวนป่าชามีการลงทุนค่อนข้างต่ำ ซึ่งทุนที่เกษตรกรต้องจ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าน้ำจ้างแรงงาน มีเกษตรกรร้อยละ 3.93 เท่านั้นที่ต้องจ่ายทุนในส่วนค่าเมล็ดพันธุ์และต้นกล้า สำหรับอุปกรณ์ในการทำสวน เช่น มีดสำหรับใช้ตัดฟันหญ้า ตระกร้าสำหรับเก็บชาสด ท่อหรือถังที่ใช้สำหรับขั้นตอนการผลิตเมี่ยง อุปกรณ์เหล่านี้ใช้ได้เป็นเวลานาน และอีกประการหนึ่ง เมื่อมีการจ้างแรงงานผู้รับจ้างจะนำอุปกรณ์เหล่านี้ของตนมาด้วย จึงพบว่ามีเกษตรกรร้อยละ 56.7 ที่ต้องจ่ายทุนในส่วนนี้ ดังนั้นรายจ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายในส่วนของค่าจ้างแรงงาน ซึ่งพบว่ามีค่าจ้างแรงงานอยู่ 3 ประเภท คือรายจ่ายเกี่ยวกับการจ้างแรงงานในการกำจัดวัชพืชและตัดแต่งกิ่ง ค่าจ้างแรงงานในการเก็บเกี่ยว และค่าจ้างแรงงานในการปลูก ซึ่งพบว่า มีเกษตรกรที่ต้องจ่ายทุนในส่วนดังกล่าว ร้อยละ 74.00 ร้อยละ 70.07 ร้อยละ 4.72 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 11 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูศรี (2524) และพรชัย (2528) จึงพอสรุปได้ว่าการเกษตรแบบสวนป่าชาเป็นการเกษตรที่ประหยัดค่าลงทุนในส่วนปัจจัยการผลิต

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามรายจ่ายในการทำสวนชา

ชนิดของรายจ่ายในการทำสวนชา	ร้อยละ	จำนวน	รายจ่ายเฉลี่ย (บาท)
ค่าเมล็ดพันธุ์และต้นกล้า	3.93	5	140.00
ค่าวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ	56.70	72	3,369.00
ค่าจ้างแรงงาน			
แรงงานในการกำจัดวัชพืช/ตัดแต่งกิ่ง	74.00	94	2,443.00
แรงงานในการเก็บเกี่ยว	70.07	89	6,812.00
แรงงานในการปลูก	4.72	6	264.16

หมายเหตุ รายจ่ายเฉลี่ย 8,556.6

รายได้

1. รายได้จากสวนชา

จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 33.07 มีรายได้จากสวนชาไม่เกิน 20,000 บาทต่อปี รองลงมาคือร้อยละ 32.28 มีรายได้ระหว่าง 20,001-40,000 บาทต่อปี มีผู้มีรายได้ต่ำสุด 3,000 บาท มีผู้มีรายได้สูงสุด 240,000 บาทต่อปี รายได้เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 44,267 บาทต่อปี ดังแสดงในตารางที่ 12 และเมื่อจำแนกที่มาของรายได้ พบว่าร้อยละ 71.65 มีรายได้จากการขายเมี่ยงอย่างเดียว ร้อยละ 27.55 มีรายได้จากการขายใบชาสดและขายเมี่ยง ร้อยละ 0.8 มีรายได้จากการขายเมี่ยงและชาแห้ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการทำสวนชาเป็นการเกษตรที่ได้รับค่าตอบแทนค่อนข้างสูง และเป็นที่น่าพอใจสำหรับเกษตรกร โดยเฉพาะการทำเมี่ยงถ้าไม่มีปัญหาในเรื่องการตลาด และปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่า สหกรณ์การเกษตรเพื่อการปลูกชาในเขตพื้นที่สามารถช่วยแก้ปัญหาในด้านการตลาดได้พอสมควร และถ้าได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐเพิ่มขึ้นจะสามารถแก้ปัญหาในด้านการตลาดได้ สำหรับการแก้ปัญหาในด้านการตลาดของเกษตรกรบางกลุ่มพบว่า ถ้าฤดูกาลผลิตไหนตลาดเมี่ยงราคาต่ำก็จะหันไปผลิตชาโดยเฉพาะเพื่อพยุงราคาเมี่ยงให้ดีขึ้น

ตารางที่ 12 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามรายได้จากการทำสวนชา

จำนวนเงิน (บาท)	ร้อยละ	จำนวน
ไม่เกิน 20,000	33.07	42
20,001-40,000	32.28	41
40,001-60,000	8.66	11
60,001-80,000	7.09	9
80,001-100,000	10.24	13
100,001-120,000	6.30	8
มากกว่า 120,000	2.36	3
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

Mean = 44,267 S.D. = 39,959.2 Max = 240,000 Min = 3,000

2. รายได้จากการประกอบอาชีพอื่นๆ

2.1. รายได้จากการเกษตรอื่นๆ พบว่าเกษตรกร ร้อยละ 9.44 มีรายได้จากการขายข้าวประมาณ 9,900 บาทต่อปี ร้อยละ 7.08 มีรายได้จากการขายวัว ประมาณ 45,000 บาทต่อปี ร้อยละ 3.15 มีรายได้จากการขายไก่ ประมาณ 1,500 บาทต่อปี ร้อยละ 2.36 มีรายได้จากพืชไร่ ประมาณ

1,000 บาทต่อปี ร้อยละ 1.6 มีรายได้จากการขายควาย ประมาณ 6,000 บาทต่อปี รวมทั้งรายได้จากการขายสุกรร้อยละ 1.6 เช่นกัน ประมาณ 5,000บาทต่อปี ดังแสดงในตารางที่ 13

สำหรับรายได้จากการประกอบอาชีพอื่น ๆที่ไม่ใช่การเกษตร พบว่า ร้อยละ 18.89 มีรายได้จากการรับจ้าง ประมาณ 10,000 บาทต่อปี ร้อยละ 7.08 มีรายได้จากการค้าขาย ประมาณ 12,000 บาทต่อปี ร้อยละ 2.36 มีรายได้จากงานหัตถกรรมในครัวเรือน ประมาณ 5,000 บาทต่อปี ดังแสดงในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามรายได้จากการประกอบอาชีพอื่นๆ

ที่มาของรายได้	ร้อยละ	จำนวน	รายได้เฉลี่ย (บาท)
รายได้จากการเกษตรอื่นๆ			
ข้าว	9.44	12	9,900
พืชไร่อื่นๆ	2.36	3	1,000
วัว	7.08	9	45,000
ควาย	1.60	2	6,000
สุกร	1.60	2	5,000
ไก่	3.15	4	1,500
รายได้จากการประกอบอาชีพอื่นๆ			
รับจ้าง	18.89	24	10,000
ค้าขาย	7.08	9	12,000
งานหัตถกรรมในครัวเรือน	2.36	3	5,000

วัตถุประสงค์ที่ใช้ทำเชื้อเพลิง

1. แหล่งที่มาของไม้ที่นำมาทำเชื้อเพลิง จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่า ร้อยละ 86.6 ได้มาจากในบริเวณสวนเมี่ยงของตน ร้อยละ 7.9 อื่น ๆ (ไม่แน่นอน) อาจจะมีทั้ง 3 แหล่ง ร้อยละ 4.7 ได้มาจากป่าใกล้เคียงและบริเวณหมู่บ้าน สำหรับเกษตรกรที่ซื้อไม้เพียงร้อยละ 0.8 ดังแสดงในตารางที่ 14 จากการสังเกตการณ์ประกอบการศึกษาทำให้ทราบว่า เกษตรกรมีการจัดการไม้ในบริเวณสวนเมี่ยงอย่างเหมาะสม เกษตรกรจะไม่ตัดไม้ถ้าพบว่าไม้ป่ามีปริมาณน้อยลงเพราะเกรงว่าจะไม่มีเงินมาให้แก่ต้นเมี่ยง การตัดต้นไม้ใหญ่เกษตรกรจะตัดเฉพาะกิ่งโดยไม่ตัดไม้ทั้งต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีการจัดการระบบสวนป่าอย่างเหมาะสม

2. ชนิดของไม้ที่นำมาทำเชื้อเพลิงและจำนวนพื้นที่ใช้ในการนึ่งเมียงในรอบปีที่ผ่านมา จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่า เกษตรกรนิยมใช้ไม้ก่อ เพราะไม้ก่อให้พลังงานเชื้อเพลิงดีและเป็น ไม้หลักของสวนป่าชา นอกจากนี้ไม้ก่อแล้ว ยังมีไม้ทะโล้และไม้อื่น ๆ ที่สามารถหาได้สะดวกและให้ เชื้อเพลิงดี สำหรับจำนวนพื้นที่ใช้ในการนึ่งเมียงพบว่า มีการใช้พื้นที่เฉลี่ยประมาณ 658 ท่อนต่อครัว เรือน ขนาดของไม้ประมาณ 1.5-2 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5-8 เซนติเมตร ดังแสดงในตาราง ที่ 15 แสดงให้เห็นว่าปริมาณพื้นที่ใช้ไม้ค้อยสูงนัก เฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 5-6 สบ.ม. ดังนั้น ถ้ามีการส่งเสริมปลูกไม้โตเร็วเพื่อทำฟืนคงจะช่วยแก้ปัญหาการใช้ฟืนลงได้ รวมทั้งมีการกระตุ้นเพื่อ สร้างจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์จากไม้ จะสามารถอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง แยกตามแหล่งที่มาของไม้ที่ใช้ในการทำ เชื้อเพลิง

แหล่งที่มาของไม้ที่ใช้ในการทำเชื้อเพลิง	ร้อยละ	จำนวน
ในบริเวณสวนเมียงของตน	86.60	110
บริเวณหมู่บ้านและป่าใกล้เคียง	4.70	6
ซื้อ	0.80	1
อื่นๆ (ไม่แน่ใจ)	7.90	10
จำนวนทั้งหมด	100.00	127

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามจำนวนพื้นที่ใช้ในการนึ่งเมียง

จำนวนพื้นที่ใช้ในการนึ่งเมียง	ร้อยละ	จำนวน
ไม่เกิน 500 ท่อน	19.7	25
500-1,000 ท่อน	56.6	72
1,001-1,500 ท่อน	19.7	25
มากกว่า 1,500 ท่อน	4	5
จำนวนทั้งหมด	100.0	127

Mean = 658 S.D. = 360.69 Max = 2,000 Min = 500

1.2 ทักษะของเกษตรกร

ทัศนคติต่อการปลูกชาในรูปแบบสวนป่าชาเป็นการเกษตรที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อการปลูกชาในรูปแบบสวนป่าชา เป็นการเกษตรที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีค่าเฉลี่ยทัศนคติทุกข้อความเท่ากับ 3.7 ซึ่งถูกจัดอยู่ในช่วงคะแนนที่กำหนดในช่วงที่ 4 คือเห็นดีด้วยว่า การปลูกชาแบบสวนป่าชาเป็นการเกษตรที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนทรัพยากรดินและน้ำ ซึ่งตรงกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีเห็นดีด้วยว่า ชาเป็นพืชที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดังนั้นก็แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพราะการเกษตรแบบสวนป่าชาเป็นการเกษตรที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จะเห็นจากข้อความที่ถูกจัดอันดับค่าคะแนนเฉลี่ยอันดับที่ 1 และ 2 ซึ่งมีผลต่อค่าคะแนนเฉลี่ยทั้งหมด (ข้อสรุปจากการทดสอบ t-test เพื่อดูความแตกต่างของค่าเฉลี่ยแต่ละข้อความในอันดับที่ 1-5) จะเป็นข้อความที่บอกว่า ชาเหมาะสมที่จะปลูกร่วมกับป่า โดยเฉพาะในเรื่องการเกี่ยวหนูกันระหว่างไม้ป่ากับต้นชา ดังแสดงในตารางที่ 16 ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ โสภณ (2524) และ Keen (1978) ที่กล่าวว่า ชาเป็นพืชที่เหมาะสมที่จะปลูกร่วมกับไม้ป่า ชาจึงเป็นพืชที่มีรูปแบบที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือที่เรียกว่าการเกษตรในรูปแบบเกษตรป่าไม้ รวมทั้งการศึกษาวิจัยระบบเกษตรป่าไม้ของชาโดย พรชัย (2528), พรชัย (2530) และ Watanabe และคนอื่น ๆ (1990) ที่ศึกษาโครงสร้างและการจัดการป่าเมือง ซึ่งสรุปได้ว่าระบบดังกล่าวเป็นการจัดการป่าไม้และปลูกพืชร่วมกันอย่างเหมาะสมแต่จะต้องมีการจัดการที่ถูกต้องด้วยตลอดจนงานวิจัยของ Castillo (1990) ที่ศึกษาวิจัยวิเคราะห์ความยั่งยืน และระบบการผลิตป่าเมืองให้การสนับสนุนว่า ระบบการผลิตชาในพื้นที่ป่าถือว่าเป็นระบบเกษตรที่มีความมั่นคงระบบหนึ่ง ที่มีความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมในเขตภาคเหนือของไทย

ตารางที่ 16 แสดงคะแนนเฉลี่ยเกี่ยวกับทัศนคติของเกษตรกรต่อการปลูกชาเป็นการเกษตรที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	อันดับ
1. สวนป่าชาเป็นการเกษตรที่ทำลายป่าไม้น้อยที่สุด	3.57	1.13	9
2. ชาสามารถเจริญเติบโตได้ดีเมื่อปลูกร่วมกับป่า	4.08	0.81	2*
3. การเกษตรแบบสวนป่าชาทำให้ไม่เกิดไฟป่า	3.96	0.90	4
4. การเกษตรแบบสวนป่าชา ประหยัดค่าปุ๋ยและค่าสารเคมี	4.22	0.73	1*
5. การปลูกชาในสวนป่าทำให้ชางดงามและให้ผลผลิตสูง	3.983	0.78	3
6. การเกษตรแบบสวนป่าชาทำให้สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์	3.93	0.69	5

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	อันดับ
7. การเกษตรแบบสวนป่าเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด	3.76	0.88	8
8. ปริมาณน้ำในลำธารบริเวณสวนป่ามีความอุดมสมบูรณ์ตลอดปี	3.37	0.97	10
9. คุณภาพของน้ำบริเวณสวนป่ามีคุณภาพดีตลอดปี	3.37	0.96	10
10. การเกษตรแบบสวนป่าทำให้ดินมีความชุ่มชื้น	3.91	0.66	6
11. การเกษตรแบบสวนป่าไม่มีปัญหาเรื่องการไหลบ่าของน้ำหน้าดิน	3.34	0.83	12
12. การเกษตรแบบสวนป่าทำให้ป่ามีความเขียวตลอดปี	3.77	0.9	7
13. แมลงสวายงมต่างๆในสวนป่ามีจำนวนมาก	3.31	0.99	13
14. สัตว์ป่าต่างๆในสวนป่ามีจำนวนมาก	3.29	1.05	14
คะแนนเฉลี่ยต่อข้อความ	3.71	0.94	

* ผลจากการทดสอบ t-test เพื่อดูความแตกต่างของค่าเฉลี่ยแต่ละข้อความ

ทัศนคติต่อการทำเหมือง

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกร เห็นด้วยว่าการทำเหมืองมีส่วนทำให้ป่าไม้ลดลงโดยมีค่าเฉลี่ยทัศนคติเท่ากับ 3.54 ซึ่งไม่สนับสนุนสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า เกษตรกรมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับข้อที่ว่า การทำเหมืองไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมลง แต่เกษตรกรไม่เห็นด้วยในทัศนคติในข้อที่ว่า "การทำเหมืองทำให้ต้องตัดไม้มาทำฟืน ดังนั้นควรจะเลิกทำเหมือง" แสดงว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการทำเหมือง และเกษตรกร "เห็นด้วย" เกี่ยวกับควรหาวิธีการที่ประหยัดฟืนหรือลดการใช้ฟืนลง ดังแสดงในตารางที่ 17 แสดงว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แต่ยังมีทัศนคติที่ดีต่อการทำเหมือง ดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมเรื่องการใช้เตาหนึ่งที่ประหยัดฟืนหรือที่เรียกว่าเตาเศรษฐกิจ แก่เกษตรกรบ้านก้วยซึ่งได้รับความสนใจและร่วมมือเป็นอย่างดี

ตารางที่ 17 ทัศนคติของเกษตรกรต่อการทำเหมือง

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	อันดับ
1. ปัจจุบันนี้ฟืนหายากกว่าเดิม	4.00	0.81	2*
2. การทำเหมืองทำให้ป่าไม้ลดลง	3.58	1.06	5
3. ป่าไม้ถูกทำลายเพราะชาวบ้านตัดไม้มาทำฟืน	3.41	1.19	6
4. ทำเหมืองต้องตัดไม้มาทำฟืนดังนั้นควรจะเลิกทำเหมือง	2.60	1.30	8

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	อันดับ
5.ทำเมียงไม่คุ้มค่ากับพื้นที่เสียไป	3.10	1.24	7
6.ควรใช้เชื้อเพลิงอย่างอื่นในการนึ่งเมียง	3.62	0.94	4
7.ควรใช้เตาหนึ่งที่ประหยัดพื้นที่	3.98	0.91	3*
8.ควรหาวิธีอื่นที่ใช้พื้นที่น้อยที่สุด	4.04	0.75	1*
คะแนนเฉลี่ยต่อข้อความ	3.54	1.14	

* ผลจากการทดสอบ t-test เพื่อดูความแตกต่างของค่าเฉลี่ยแต่ละข้อความ

ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีค่าเฉลี่ยทัศนคติ เท่ากับ 4.19 ซึ่งถูกจัดอยู่ในช่วงคะแนนที่กำหนดในช่วงที่ 4 คือเห็นด้วยกับข้อความในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่นข้อความที่ถูกจัดในอันดับที่ 1-3 ซึ่งเป็นข้อความที่แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรได้ตระหนักถึงปัญหาด้านป่าไม้ จึงมีความคิดเห็นต่อข้อความที่เกี่ยวกับการเร่งรัดฟื้นฟูป่าไม้ ดังแสดงในตารางที่ 18 ซึ่งตรงกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบว่าที่ผ่านมาเกษตรกรไม่ค่อยได้รับข้อมูลข่าวสารในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เท่าที่ควร แต่ทัศนคติที่แสดงออกมาก่อนข้างนี้ อาจเป็นเพราะว่า วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อดั้งเดิมมีผลต่อทัศนคติ ดังนั้นการส่งเสริมนวัตกรรมแก่เกษตรกรควรคำนึงถึง วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อดั้งเดิมของเกษตรกรในแต่ละท้องถิ่นด้วย

ตารางที่ 18 ทัศนคติของเกษตรกรต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	อันดับ
1.ทำลายป่าทำให้มีน้ำไหลในแม่น้ำลำธารลดลง	4.04	0.82	5
2.รัฐควรออกกฎหมายตัดไม้ถ้าไม่ปลูกทดแทน	4.22	0.75	3*
3.ควรเร่งรัดให้ปลูกไม้ทดแทนไม้ที่ตัดไป	4.29	0.75	2*
4.ควรมีการปลูกป่าร่วมกับการเกษตรอื่นๆ	4.33	0.78	1*
5.ควรมีคณะกรรมการระดับหมู่บ้านดูแลรักษาป่า	4.05	0.95	4
คะแนนเฉลี่ยต่อข้อความ	4.19	0.81	

* ผลจากการทดสอบ t-test เพื่อดูความแตกต่างของค่าเฉลี่ยแต่ละข้อความ

ทัศนคติต่อการปลูกไม้ผลยืนต้นอื่นร่วมกับสวนชา

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อการปลูกไม้ผลยืนต้นอื่นร่วมกับสวนชา มีค่าเฉลี่ยทัศนคติเท่ากับ 3.9 ซึ่งถูกจัดอยู่ในช่วงคะแนนที่กำหนดในช่วงที่ 4 คือเห็นด้วยกับข้อความในเรื่องการปลูกไม้ผลยืนต้นอื่นร่วมกับสวนชา โดยเฉพาะในข้อความที่บอกว่า การปลูกไม้ผลยืนต้นอื่น ๆ ทำให้มีรายได้เพิ่มรวมทั้งมีไม้ผลไว้บริโภค ซึ่งตรงกับสมมุติฐานที่ว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการปลูกไม้ผลยืนต้นอื่นร่วมกับสวนป่าชา ดังแสดงในตารางที่ 19 จากผลการศึกษานี้ ทำให้เราทราบถึงความต้องการของเกษตรกรในการประกอบอาชีพ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการเกษตรแก่เกษตรกรต่อไป

ตารางที่ 19 ทัศนคติของเกษตรกรต่อการปลูกไม้ผลยืนต้นอื่นร่วมกับสวนชา

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	อันดับ
1. การปลูก ไม้ผลยืนต้นอื่นๆ ในสวนป่าชาทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น	4.61	0.57	1*
2. การปลูก ไม้ผลยืนต้นอื่นๆ ในสวนป่าชาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด	4.35	0.61	3
3. การปลูก ไม้ผลยืนต้นอื่นๆ ในสวนป่าชาทำให้มีไม้ผลไว้บริโภค	4.48	0.64	2*
4. การปลูก ไม้ผลยืนต้นอื่นๆ ในสวนป่าชาทำให้รายได้จากชาลดลง	3.48	1.31	4
5. การปลูก ไม้ผลยืนต้นอื่นๆ ในสวนป่าชาทำให้ไม่สามารถเลี้ยงสัตว์ในสวนชาได้	3.16	1.28	6
6. การปลูก ไม้ผลยืนต้นอื่นๆ ในสวนป่าชาทำให้เพิ่มรายจ่ายในการดูแลรักษา	3.35	1.28	5
คะแนนเฉลี่ยต่อข้อความ (ทุกข้อความ)	3.90	0.95	

* ผลจากการทดสอบ t-test เพื่อดูความแตกต่างของค่าเฉลี่ยแต่ละข้อความ

ตอนที่ 2 การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยและความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับตัวแปรที่ศึกษา

สำหรับการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของตัวแปรอิสระซึ่งได้แก่ เพา อายุ ระดับการศึกษา พื้นที่ถือครอง ประสิทธิภาพด้านอาชีพ รายได้ กับ ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรผู้ปลูกชาเพื่อทำเมี่ยง พบว่า อายุ จำนวนพื้นที่ถือครอง มีความสัมพันธ์กับทัศนคติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ .01 ตามลำดับ ซึ่งตรงกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า อายุ จำนวนพื้นที่ถือครอง มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สำหรับ เพา ระดับการศึกษา ประสิทธิภาพด้านอาชีพและรายได้ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สนับสนุนสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า เพา ระดับการศึกษา ประสิทธิภาพด้านอาชีพ รายได้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดังแสดงในตารางที่ 20

ตารางที่ 20 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของตัวแปรอิสระกับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรผู้ปลูกชาเพื่อทำเหมือง

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม/ค่าสถิติการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	
	correlation coefficient (r)	t-value
1. เพ่า	-0.132	-1.386
2. อายุ	0.304	3.571**
3. ระดับการศึกษา	-0.131	-1.478
4. จำนวนพื้นที่ถือครอง	0.278	3.264*
5. ประสบการณ์ด้านอาชีพ	0.071	0.801
6. รายได้	0.063	0.737

** p < .001

* p < .01

จากตารางพบว่า อายุและจำนวนพื้นที่ถือครอง มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในเชิงบวก แสดงว่าเกษตรกรที่มีอายุมากจะมีทัศนคติที่ดีกว่าเกษตรกรที่มีอายุน้อย อาจจะเป็นเพราะว่า เกษตรกรที่มีอายุมากได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่สมดุลและสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งความเชื่อถือในบรรพบุรุษเกี่ยวกับการอนุรักษ์มากกว่าเกษตรกรที่อายุน้อยที่ไม่ค่อยเชื่อถือความเชื่อดั้งเดิม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการรณรงค์เกี่ยวกับการเพิ่มความตระหนักในด้านปัญหาทรัพยากรป่าไม้แก่กลุ่มเกษตรกรที่อายุน้อยให้มากขึ้น สำหรับด้านจำนวนพื้นที่ถือครองก็แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีจำนวนพื้นที่ถือครองมากจะมีทัศนคติที่ดีกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนพื้นที่ถือครองต่ำ อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรที่มีจำนวนพื้นที่ถือครองมากสามารถเก็บวัตถุดิบที่ใช้ทำเชื้อเพลิงจากในสวนตนเองเพียงพอ

สำหรับตัวแปรอิสระอื่น ๆ ซึ่งพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ แสดงว่าลักษณะของประชากรที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศ พันธุ์ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ด้านอาชีพ และรายได้ ไม่มีผลทำให้เกษตรกรมีทัศนคติที่แตกต่างกัน อาจจะเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจจะมีกรยอมรับ และปฏิบัติตามกันจึงทำให้มีทัศนคติที่ไม่แตกต่างกัน สำหรับระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดพบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.1 จะจบการศึกษาระดับประถมศึกษาจึงมีผลทำให้ มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน และเรื่องประสบการณ์ด้านอาชีพก็เช่นกันซึ่ง พบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 68.5 จะมีประสบการณ์ในการทำสวนชาในช่วง 11 ถึง 20 ปี

แต่ที่แตกต่างกับเรื่องอายุนั้น อาจเนื่องจากมีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่มีอายุมากแต่มีประสบการณ์ในการทำสวนชาไม่น้อยจึงเกิดผลแตกต่างกัน รวมทั้งด้านรายได้ก็พบว่าไม่ก่อให้เกิดทัศนคติที่ต่างกันอาจเป็นเพราะว่าจำนวนและราคาผลผลิตค่อนข้างจะไม่คงที่จึงทำให้มีทัศนคติที่ไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยของ ไพนูลย์ (2533) ที่พบว่าเผาที่แตกต่างกันทำให้มีทัศนคติที่ต่างกัน แต่จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า เผาไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ แต่สำหรับอายุพบว่า มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิตยา (2526) Van liere and Dunlap (1981) Hornback (1974) รวมทั้ง Malkis และ Grasmick (1977) ที่พบว่า อายุต่างกันทำให้ประชากรมีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน สำหรับในเรื่องระดับการศึกษาพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของอรุณี (2525) ประพันธ์ (2519) ปราณี (2522) โสภณ (2524) และ สุทธิวรรณ (2523) ซึ่งพบว่า ระดับการศึกษา และความรู้แตกต่างกัน ทำให้มีทัศนคติเกี่ยวกับ เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน แต่ในเรื่องจำนวนพื้นที่ถือครองพบว่า มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ ซึ่งเป็นในแนวเดียวกันกับงานวิจัยของ วุฒิ (2532) ที่พบว่า การถือครองที่ดินเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุดต่อทัศนคติ และสุภัทร์ (ไม่ระบุปีพ.ศ.) ก็พบว่าจำนวนพื้นที่ถือครองก่อให้เกิดความแตกต่างทางทัศนคติ สำหรับเรื่องประสบการณ์ด้านอาชีพ ซึ่งพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคตินั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัทร์ (ไม่ระบุปี พ.ศ.) ที่พบว่า ประสบการณ์ด้านอาชีพ ไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างทางด้านทัศนคติ ส่วนด้านรายได้ สุทธิวรรณ (2523) ก็พบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติซึ่งต่างกับผลการวิจัยครั้งนี้

ตอนที่ 3 ข้อมูลอื่นๆ ข้อคิดเห็น ปัญหาและความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อคิดเห็นที่มีต่อการทำสวนชา

จากการศึกษาเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 92.9 ยังมีความต้องการที่จะทำสวนชาต่อไปด้วยเหตุผลที่ว่าสวนป่าชาไม่ต้องดูแลรักษามากนักก็สามารถเก็บผลผลิตได้ ตลอดจนเป็นสิ่งที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ร้อยละ 7.1 ไม่ต้องการที่จะทำสวนชาต่อไปถ้ามีอาชีพอื่นที่มีรายได้ดีกว่า ดังรายละเอียดในตารางที่ 21 แสดงว่าเกษตรกรยังมีทัศนคติที่ดีในการทำสวนชา ดังนั้นการส่งเสริมการเกษตรควรคำนึงถึงความต้องการและความเหมาะสมของท้องถิ่นด้วย

ตารางที่ 21 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรแยกตามความต้องการในการทำสวนชา

ความต้องการในการประกอบอาชีพทำสวนชา	จำนวน	ร้อยละ
1. ต้องการ	118	92.90
2. ไม่ต้องการ	9	7.10
จำนวนทั้งหมด	127	100.00

ข้อคิดเห็นที่มีต่อการผลิตเมี่ยง (ความต้องการในการทำเมี่ยงต่อไป)

จากการศึกษา พบว่า ร้อยละ 90.5 ยังมีความต้องการที่จะผลิตเมี่ยงอีกต่อไป โดยเหตุผลดังนี้ ร้อยละ 74 บอกว่าการผลิตเมี่ยงเป็นอาชีพหลักที่มีมาแต่บรรพบุรุษ มีความชำนาญ ขั้นตอนการผลิตไม่ยุ่งยาก ร้อยละ 15.7 บอกว่าเมี่ยงมีรายได้ดี การลงทุนก็ต่ำ ส่วนร้อยละ 7.1 มีความต้องการประกอบอาชีพอื่นถ้ามีรายได้ดีกว่า ร้อยละ 2.3 ต้องการขายเป็นชಾಯ่างเดียว รายละเอียดในตารางที่ 22 แสดงว่าเกษตรกรยังมีทัศนคติที่ดีต่อการทำเมี่ยงดังนั้นถ้าตลาดยังมีความต้องการเมี่ยงอยู่ ควรจะส่งเสริมให้เกษตรกรทำเมี่ยงต่อไปและควรรหาวิธีการผลิตที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

ตารางที่ 22 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรแยกตามความต้องการในการผลิตเมี่ยง

ความต้องการในการผลิตเมี่ยง	จำนวน	ร้อยละ
1. ต้องการโดยแยกตามเหตุผล		
1.1. เป็นอาชีพหลักที่มีมาแต่บรรพบุรุษ	95	74.8
1.2. รายได้ดี/ลงทุนต่ำดูแลรักษาง่าย	20	15.7
2. ไม่ต้องการ	12	9.5
จำนวนทั้งหมด	127	100.0

ข้อคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อผู้ที่ทำให้ป่าไม้ลดลง

จากการศึกษา พบว่า ร้อยละ 89 เห็นว่าผู้ที่ทำให้ป่าไม้ลดลงมากที่สุดคือ กลุ่มผู้ลักลอบตัดไม้เพื่อใช้ประโยชน์เนื้อไม้และเพื่อการค้า และเกษตรกรชาวเขาเผ่าลีซอ ทำการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย ดังรายละเอียดในตารางที่ 23 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังมีความเห็นว่า กลุ่มผู้ทำเมี่ยงมีส่วนทำให้ป่าไม้ลดลงน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ ดังนั้นควรมีการกระตุ้นเพื่อให้เกษตรกรทราบว่าการทำเมี่ยงโดย

ขาดการจัดการที่ถูกต้องนั้น มีผลต่อการลดลงของป่าไม้และ เพื่อให้เกษตรกรเกิดจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 23 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรแยกตามข้อคิดเห็น กลุ่มผู้ที่ทำให้ป่าไม้ลดลง

ข้อคิดเห็นต่อผู้ที่ทำให้ป่าไม้ลดลง	จำนวน	ร้อยละ
1. กลุ่มผู้ลักลอบตัดไม้เพื่อการค้าและการทำเกษตร แบบไร้เงื่อนไขของเกษตรกรชาวเขาเผ่าลีซอ	113	89
2. ไม่มีความคิดเห็น	9	3.9
3. กลุ่มผู้ทำเหมือง	5	7.1
จำนวนทั้งหมด	127	100.0

ข้อคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อ "เตาเศรษฐกิจ"

จากการศึกษา พบว่า ร้อยละ 78.7 รู้จักเตาเศรษฐกิจ ร้อยละ 21.3 ไม่รู้จักเตาเศรษฐกิจ และมีเกษตรกร ร้อยละ 63.22 มีความสนใจเพราะคิดว่าถ้าใช้เตาเศรษฐกิจแล้วประหยัดฟืน ร้อยละ 15.51 ไม่สนใจเพราะคิดว่าตนมีผลผลิตน้อยไม่คุ้มค่ากับการลงทุนซื้อเตาเศรษฐกิจ ใช้เตาแบบเก่าคุ้มค่ากว่า รายละเอียดในตารางที่ 24 แสดงว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยอมรับว่า เตาเศรษฐกิจใช้แล้วประหยัดฟืนสำหรับเกษตรกรที่ไม่สนใจเนื่องจากมีผลผลิตต่ำ ดังนั้นหน่วยงานส่งเสริมอาจจะดำเนินการโดยให้เกษตรกรซื้อในราคาต่ำกว่าต้นทุน หรือไม่ก็อาจทำการศึกษาเตาแบบดั้งเดิมแล้วทำการปรับปรุงในข้อบกพร่องต่าง ๆ โดยพยายามใช้วัสดุเดิมที่มีอยู่

ตารางที่ 24 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรแยกตามข้อคิดเห็นต่อเตาเศรษฐกิจ

ข้อคิดเห็นต่อเตาเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
1. รู้จักเตาเศรษฐกิจ แยกเป็น		
1.1. สนใจที่จะใช้	80	63.22
1.2. ไม่สนใจ	20	15.51
2. ไม่รู้จัก	27	21.30
จำนวนทั้งหมด	127	100.00

ข้อคิดเห็นถ้าไม่มีตลาดรับซื้อเมียง

จากการศึกษา พบว่า ร้อยละ 79.5 ตอบว่าถ้าไม่มีตลาดรับซื้อเมียงก็จะผลิตขายอย่างเดียว ร้อยละ 20.5 ประกอบอาชีพอื่น ๆ รายละเอียดในตารางที่ 25 แสดงว่าเกษตรกรยังมีความต้องการที่จะทำสวนซาตอไปถึงแม้ว่าจะไม่มีตลาดรับซื้อเมียงก็ตาม ดังนั้นถ้าไม่มีตลาดเมียงแล้วหน่วยงานส่งเสริมควรดำเนินการส่งเสริมให้เกษตรกรทำการปรับปรุงสวนซาให้เป็นสวนผสมผสานกับไม้ผลชนิดอื่น หรือไม่ก็อาจจะส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตใบชาขายแล้วทำการปรับปรุงระบบการแปรรูปผลผลิตซาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 25 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรแยกตามข้อคิดเห็นถ้าไม่มีตลาดรับซื้อเมียง

ข้อคิดเห็นถ้าไม่มีตลาดรับซื้อเมียง	จำนวน	ร้อยละ
1. ผลิตขายอย่างเดียว	101	79.5
2. ประกอบอาชีพอื่น ๆ	26	20.5
จำนวนทั้งหมด	127	100.0

ข้อคิดเห็นถ้าไม่มีพื้นที่เพียงพอในการนึ่งเมียง

จากการศึกษา พบว่า ร้อยละ 65.4 จะต้องเร่งปลูกป่าทดแทนรวมทั้งหาวิธีอื่นที่ช่วยประหยัดพื้นที่ เช่น ใช้เชื้อเพลิงอย่างอื่น ใช้เตาเศรษฐกิจ ร้อยละ 34.6 ผลิตขายอย่างเดียว รายละเอียดในตารางที่ 26 แสดงว่าเกษตรกรมีความต้องการที่จะผลิตเมียงมากกว่าที่จะผลิตเป็นใบชาอย่างเดียว ดังนั้นถ้ายังมีตลาดรับซื้อเมียงอยู่ควรที่จะเร่งส่งเสริมให้มีการปลูกไม้โตเร็ว รวมทั้งการดำเนินการวิธีอื่นที่ประหยัดพื้นที่ในการแปรรูปจากใบชาเป็นเมียง

ตารางที่ 26 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรแยกตามข้อคิดเห็นถ้าไม่มีพื้นที่เพียงพอในการนึ่งเมียง

ข้อคิดเห็นถ้าไม่มีพื้นที่เพียงพอในการนึ่งเมียง	จำนวน	ร้อยละ
1. ปลูกป่าทดแทนรวมทั้งหาวิธีที่ประหยัดพื้นที่	83	65.4
2. ผลิตขายอย่างเดียว	44	34.6
จำนวนทั้งหมด	127	100.0

ความต้องการให้หน่วยงานของรัฐบาลช่วยเหลือสนับสนุนในการประกอบอาชีพ

จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา พบว่า ร้อยละ 81.1 มีความต้องการที่จะให้หน่วยงานของรัฐบาลช่วยเหลือในด้านการตลาด ร้อยละ 15 ต้องการให้ส่งเสริมสนับสนุนการปลูกพืชเกษตรอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยเฉพาะพืชที่สามารถปลูกร่วมกับสวนป่าชา รวมทั้งสนับสนุนการปลูกไม้ป่ายืนต้นอื่น ๆ เพื่อทดแทนและปรับปรุงสภาพป่า ในเรื่องความรู้ทางวิชาการ ปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น พันธุ์ไม้ เป็นต้น ร้อยละ 3.9 ต้องการให้ช่วยเหลือด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ดังรายละเอียดในตารางที่ 27

ตารางที่ 27 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรแยกตามความต้องการให้ทางรัฐบาลช่วยเหลือสนับสนุนในการประกอบอาชีพ

ความต้องการให้ทางรัฐบาลช่วยเหลือ สนับสนุนในการประกอบอาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
1. การจัดการตลาด	103	81.1
2. ส่งเสริมการเกษตรแยกเป็น		
2.1. ความรู้ทางวิชาการ	12	9.5
2.2. สนับสนุนปัจจัยการผลิต	7	5.5
2.3. สนับสนุนด้านแหล่งน้ำ	5	3.9
จำนวนทั้งหมด	127	100.0

ปัญหาของเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการทำเหมือง

จากการศึกษาซึ่งแยกเป็นปัญหาด้านการผลิต ด้านแรงงาน ด้านวัตถุดิบที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงในการนั่งเหมือง ด้านการตลาด ด้านอื่น ๆ พบว่า ปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่พบคือ ร้อยละ 71.1 คือปัญหาด้านการผลิต โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง รองลงมาคือปัญหาเรื่องวัตถุดิบที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงซึ่งพบว่า ฟืนมีราคาแพงมากขึ้น รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 28

ตารางที่ 28 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรแยกตามปัญหาในการประกอบอาชีพ

ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
ด้านการผลิต		
1. ขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง	91	71.7
2. วัสดุมีราคาแพง	26	20.5
3. คุณภาพผลผลิตไม่ดี	4	3.1
4. สัตว์เลี้ยงเข้าทำลายสวน	6	4.7
จำนวนทั้งหมด	127	100.0
ด้านแรงงาน		
1. แรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอ	37	29.1
2. ค่าจ้างแรงงานสูง	90	70.9
จำนวนทั้งหมด	127	100.0
ด้านวัตถุดิบที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงในการนึ่งแป้ง		
1. ฝืนราคาแพง	90	70.9
2. ฝืนหายาก	37	29.1
จำนวนทั้งหมด	127	100.0
ด้านการตลาด		
1. พ่อค้าคนกลางเป็นคนกำหนดราคาทำให้ ราคาไม่ยุติธรรมสำหรับเกษตรกร	74	58.3
2. ราคาไม่แน่นอน	53	41.7
จำนวนทั้งหมด	127	100.0
ด้านอื่นๆ		
1. ไม่ตอบ	107	84.3
2. การคมนาคม การติดต่อสื่อสารไม่สะดวก	9	7.1
3. ขาดแคลนเงินทุน	10	7.9
4. ราคาสินค้า อุปโภค บริโภคแพง	1	0.8
จำนวนทั้งหมด	127	100.0